

DISCUȚII PRELIMINARE PRIVIND REALIZAREA CABLULUI SUBMARIN CONSTANȚA-CONSTANTINOPOL (1879-1895)

Valentina Popescu*, Irina Popescu**

Rezumat: În colecția de documente a Secției de Istorie-Arheologie a Muzeului Olteniei se regăsește un memoriu ce prezintă discuțiile preliminare privind realizarea unui cablu submarin între Constanța și Constantinopol. Începând cu 1879, ministrul de interne de atunci al României, Ion C. Brătianu autorizează Direcția Generală a Telegrafelor să înceapă negocierile cu guvernul otoman privind realizarea acestui proiect. Demersurile în acest sens se derulează pe parcursul unui an, fără a se finaliza. În noiembrie 1895, chestiunea s-a reluat, pentru ca în 1905 să se realizeze comunicația directă Berlin-Constanța-Constantinopol prin pozarea cablului submarin dintre Constanța și Constantinopol.

Abstract: In the collection of documents of the Department of History and Archeology of the Museum of Oltenia, there is a memorandum presenting the preliminary discussions regarding the construction of a submarine cable between Constanța and Constantinople. Starting with 1879, the Romanian Minister of Internal Affairs, Ion C. Brătianu authorized the General Directorate of Telegraphs to begin negotiations with the Ottoman Government on the realization of this project. The efforts in this regard had run over a year, without any result. In November 1895, the matter was taken up, and in 1905 the direct communication between Berlin-Constanța and Constantinople was made by laying the submarine cable between Constanța and Constantinople.

Cuvinte cheie: Memoriu, cablu submarin, Constanța, Constantinopol.

Keywords: memorandum, submarine cable, Constanța, Constantinople.

Denumirea de telegraf a fost introdusă de Claude Chappe, în anul 1794, pentru sistemul de transmitere a mesajelor cu semafoare, poziția brațelor semaforului indicând literele alfabetului. Între anii 1816-1844, se fac progrese în domeniul telegrafului electric (înregistrator electromagnetic) iar apoi, în 1838, Samuel Morse introduce „codul Morse”. După anul 1844 are loc o adevărată explozie a extinderii telegrafului în întreaga lume, comunicarea realizându-se atât terestru cât și prin apă, după 1842 montându-se primul cablu submarin.

La noi în țară, primele linii telegrafice s-au realizat în 1853, prin montarea celei din Transilvania (Viena-Timișoara-Sibiu și Sibiu-Alba Iulia-Cluj). În 1854, este deschisă prima linie telegrafică București-Viena, investiția fiind făcută de către austrieci. În următorii trei ani, se realizează comunicații telegrafice și în Țara Românească și Moldova, cu traseele București-Brașov, Cernăuți-Iași (1855), București-Iași (1857), București-Giurgiu între 1854-1855 (de către francezi), linie continuată subfluvial la Ruscium (Ruse)¹.

Între măsurile și reformele din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) avea să fie realizată și unificarea serviciilor poștale și a serviciilor telegrafice. La 3/15 decembrie 1860 a fost încheiată Convenția telegrafică cu Rusia, prima convenție internațională a Principatelor Unite cu o putere străină.

La 16 iunie 1862 a fost încheiată, la Timișoara, o convenție privind reglementarea serviciului telegrafic între România, Austria, Imperiul Otoman și Serbia – acest act reprezentând și o recunoaștere a autonomiei statului român unificat. La 5/17 iunie 1865, România a aderat la Convenția Telegrafică Internațională de la Paris. La 3/15 decembrie 1865, domnitorul A.I. Cuza a promulgat

* muzeograf, Muzeul Olteniei Craiova, e-mail: pop_valandre@yahoo.com.

** muzeograf, Muzeul Olteniei Craiova, e-mail: popescuirinamaria@yahoo.fr.

¹ Perciune, 1999, p. 37.

legea de organizare a Serviciului de Poștă și Telegraf. În 15 sept./9 oct. 1874, la Berna s-a decis crearea Uniunii Generale a Poștelor, la care țara noastră a participat în calitate de membru fondator².

Colecția de documente a Muzeului Olteniei include și un memoriu de 14 file, care prezintă discuțiile preliminare privind realizarea unui cablu submarin între Constanța și Constantinopol.

Documentul a intrat în patrimoniul muzeului ca donație (27 mai 1977) de la un anume Petre Chiru, din București. Memoriul face parte dintr-o serie de documente și fotografii ce îl privesc pe generalul Ion Petre Gigurtu (general erou în Războiul de Independență) dar și pe familia acestuia. Căutând prin arhivele instituției, am mai descoperit acte de la sfârșitul secolului al XIX-lea referitoare la moșia Coțofeni, donate de același Petre Chiru.

Din 1879, Ion C. Brătianu, ministrul de interne al României, autorizează Direcția Generală a Telegrafelor să înceapă negocierile cu guvernul otoman privind realizarea acestui proiect. Demersurile în acest sens se derulează pe parcursul unui an, dar nu se finalizează. În noiembrie 1895, chestiunea s-a reluat, pentru ca în 1905 să se realizeze comunicația directă Berlin-Constanța-Constantinopol prin pozarea cablului submarin dintre Constanța și Constantinopol.

Potrivit memoriului, Direcția Generală a Telegrafelor s-a adresat către mai multe companii pentru furnizarea și pozarea cablului, răspunzând doar *The India Rubber Gutta-Percha Telegraph Company*³ din Londra care solicita prețul de 945.000 de franci și *Eastern Telegraph Company*⁴ care solicita guvernului român să-i garanteze un trafic anual de minim 112.500 franci, pe timp de 20 de ani și 1/3 din procentul traficului de tranzit.

În ceea ce privește tratativele cu guvernul otoman, Direcția Generală a Telegrafelor îl însărcinează pe ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol să propună Sublimei Porți această chestiune. În primă fază, guvernul otoman găsește folositoare propunerea (adresele și notele din ianuarie și februarie 1879), fiindu-i aduse la cunoștință și demersurile pentru fabricarea și instalarea cablului submarin. Mai apoi, în mai și iunie, ministrul de externe al Turciei cere amânarea chestiunii considerate oneroase, cu toate că-i recunoaște utilitatea. Direcțiunea Generală a Telegrafelor Otomanelor propune concederea cablului unei Companii pentru a nu exista dificultăți și riscuri, ce ar putea decurge din faptul că sunt implicate două state ce au aceleași drepturi și obligații; ar fi dificil să se stabilească cu exactitate în seama cui ar cădea intervenția în cazul unei probleme. La sfârșitul anului (4/16 dec. 1879), intenția guvernului otoman consta în realizarea cablului submarin prin licitație, dorind ca prețul să nu fie mai mare de 680.000 franci.

Aceste propuneri vor fi transmise companiei *Eastern Telegraph*, care solicită următoarele ”să i se garanteze 112.500 franci anual ca minim de recete pentru instalarea și întreținerea

² Țările membre au trecut la aplicarea prevederilor convenite începând cu data de 1 iulie 1875. În 1878, organizația se transformă în Uniunea Poștală Universală, cu sediul la Berna.

³ Compania britanică *India Rubber Gutta Percha and Telegraph Works* a fost fondată în 1864 de către S.W. Silver și Charles Handcock. Ei au fuzionat o fabrică din Silvertown, care funcționa din 1852, și un brevet pentru materiale izolatoare din gutapercă și cauciuc din India. Compania a început să producă și să pună cabluri telegrafice submarine izolate cu gutapercă. Acest proiect a avut un mare succes, la un moment dat primind comenzi pentru 4000 de mile marine de cablu submarin, deținând mai multe nave pentru punerea acestui cablu. Primul cablu (1865) fabricat și instalat a fost pentru Submarine Telegraph Co. de la Dover la Cap Griș Nez. În 1867 a fabricat cablu pentru International Ocean Telegraph Co., care lega Havana, Cuba – Key West și Key West – Punta Rassa. Această rută a fost duplicată în 1868. De asemenea au fost instalate cabluri de-a lungul coastei Africii, în America de Sud și pentru guvernul francez.

⁴ Compania *Eastern Telegraph Company* este o companie de telegraf britanică, înființată în 1872, care a devenit un sfert de secol mai târziu cea mai puternică din lume, controlând o treime din traficul la nivel mondial. În 1869, o dată cu naționalizarea societăților telegrafice engleze prin *Legea Telegrafelor (Telegraphic Act)*, cu excepția celor de cablu submarine, un anume John Prender a creat trei companii ce legau Londra de Bombay, Singapore și Hong Kong. Aceste trei companii au fost reunite în 1872, fondând Eastern Telegraph Company. Eastern Telegraph a extins lungimea cablului de la 8.860 mile la fondarea sa, la 22.400 mile, doar 15 ani mai târziu. Aceasta a preluat în mod constant o serie de companii înființate pentru a conecta Indiile de Vest și America de Sud, ceea ce a dus la o schimbare a numelui în Eastern and Associated Telegraph Companies. În 1874, Eastern Telegraph a înființat Black Sea Telegraph pentru a lega Constantinopolul de Odessa. Societatea este precursorul companiei britanice de telecomunicații Cable&Wireless.

cablului pe o perioadă de 20 ani, iar după expirarea acestui termen cablul rămânând proprietatea Companiei, acesta să-l exploateze pe propriul său compt fără vreo garanție”⁵.

La acestea, Direcția Generală a Telegrafelor Română a adăugat că înființarea cablului nu se poate realiza fără concursul părților interesate și a propus ca taxele percepute asupra depeșelor transmise să fie:

- ”1. o suprataxă fixă de 5 cuvinte a 5 centime cuvântul, în profitul biroului de origine;
2. 5 centime pentru fiecare cuvânt al depeșei;
3. 15 centime de cuvânt pentru taxa cablului;
4. 5 centime de cuvânt pentru taxa terminală a biroului de destinație”⁶.

La această propunere, Direcția Generală a Telegrafelor Otomane răspunde în 11 noiembrie 1880 ”că se va ocupa de chestiune, sperând a comunica în curând deciziunea ce va lua”⁷. Nemaiprimindu-se nici un răspuns nici de la ministrul de externe român (Vasile Boerescu), nici de la Administrația Telegrafelor Otomane, chestiunea s-a închis.

În luna noiembrie 1895 problema cablului submarin între Constanța și Constantinopol se reia, de data aceasta, Direcțiunea se adresează către patru companii pentru a realiza cablul cu plata în rate timp de 10 ani. Din cele patru fabrici de cabluri doar două au răspuns: *The India Rubber Gutta-Percha Telegraph Company* din Londra care solicita prețul de 605.000 franci și *Société Industrielle des Téléphones*⁸ din Paris care solicita prețul de 652.000 franci. De asemenea, s-au cerut informații privind furnizarea, instalarea, întreținerea și exploatarea cablului principalelor Administrațiuni de Telegrafe din Europa: franceză, italiană, germană și engleză. Primele transmit câteva convenții iar cea engleză o comunicare sumară.

La data de 29 mai 1905⁹, Regele Carol I a inaugurat cablul submarin Constanța – Constantinopol, în lungime totală de 184,779 mile marine¹⁰. Întreaga comandă a pozării cablului submarin a fost dată spre execuție firmei germane *Nord Deutsche Seekabelwerke A.G.*; societatea pentru instalarea cablului submarin Constanța – Constantinopol s-a numit *Compania de Telegrafie Europe – Orientale* („*Ost Europ Telegraphen Gesellschaft*“) cu sediul la Berlin. În acea zi, directorul general al Poștelor, Grigore Cerchez, a citit actul comemorativ care a fost semnat, după aceea, de către Suveran, de principii, de miniștri și de ambasadorii Kiazim-bey și Kiderlen Wächter. Regele Carol I a semnat actul, deus ulterior într-un bloc de beton al digului. În document se menționa¹¹:

„Noi, Carol I, cu mila lui Dumnezeu și voința națională rege al României, fiindu-ne dat de A-Tot-Puternicul ca să ducem tot mai departe pe calea propășirii iubita noastră țară, dând urmare convențiunei încheiate dela 1 Martie (17 Febr. 1899), între noi Regele României și M. Sa Împăratul Germaniei și rege al Prusiei. Azi, în al 40-lea an al Domniei noastre, luna mai, ziua 29, iar de la Hristos anii 1905, pus-am pe malul Mării Negre, în noul port Constanța, piatra de temelie, hotar de unde va porni lanțul de sârmă, purtător al gândului, care, străbătând Marea, va lega țărmul României cu acela al Împărăției Otomane și, precum vasele române – pornite de la același liman -, străbătând mările, duc în ținuturi depărtate bogățiile izvorâte din

⁵ Manuscris, f. 6.

⁶ loc. cit.

⁷ Manuscris, f. 7.

⁸ *Société Industrielle des Téléphones* a fost înființată în 1893, ca urmare a fuziunii între uzinele de cablu și cauciuc Menier și *Société Générale des Téléphones*, ce deține aproape toate brevetele de telefonie Gower, Edison, Blake, Crossley, Ader. Compania producea atât cabluri electrice, încălțăminte de cauciuc, echipamente electrice și cabluri submarine. *Société Industrielle des Téléphones* își schimbă numele în *La Compagnie Industrielle des Télécommunications* (1963) iar apoi devine *CIT-Alcatel* (1970).

⁹ Mihăiță 2005, pp. 62-63; Paraschiv 1990, pp. 951-973.

¹⁰ Cablul submarin a fost încărcat, înfășurat pe trei „*tancuri*“ (cuvete cilindrice speciale), la bordul navei „*Von Podbielski*“. Faza inițială a instalării a început pe 22 mai, în dreptul localității Kilia, aproape de gura Bosforului, din locul de unde pornea și cablul submarin Constantinopol – Odessa. De aici, nava a pornit spre Constanța și a așezat cablul pe o lungime de 8,1 mile marine, după care a revenit în port.

¹¹ Cumpănă, Apostoleanu 2011.

îmbelșugata noastră țară sau pornite din țări străine, tot astfel, acest lanț va duce gândul românesc peste țări și peste mări, merit fiind a lega împărățiile Apusului cu cele mai depărtate ale Răsăritului”.

Instalarea acestei legături telegrafice a avut un impact deosebit asupra vitezei și volumului de informații între Apus și Orient. De asemenea, conectarea cu liniile telegrafice directe Cairo – Constantinopol și Bassarah (Golful Persic) – Constantinopol a determinat creșterea importanței tronsonului submarin Kilia – Constanța.

Beneficiile constituirii acestui cablu submarin¹² constau în transmiterea rapidă și cât mai directă a corespondențelor din și dinspre Suedia, Norvegia, Belgia, Olanda, Danemarca și Germania pentru Turcia prin România. Pe lângă acestea, venitul din tranzit ar crește cu mult mai mult dacă, după toate probabilitățile, se va înființa încă un cablu de la Constantinopol la Alexandria (Egipt), fiindcă *”într-un asemenea caz, fie lângă creșterea corespondenței de tranzit între țările enunciate, se va putea avea și mare parte din transitul pentru Indii, tranzit care va bonifica României câte 10 bani de cuvânt. O asemenea perspectivă ar fi cu atât mai angageantă cu cât însăși Englitera care are foarte multă corespondență cu Indiile ar putea utiliza, cu avantajul liniei București Berlin cu care este în directă legătură”*¹³.

BIBLIOGRAFIE:

Constantin, C. 2016, Impactul telegrafului și al telefonului asupra comerțului cu cereale la gurile Dunării (1856-1914), *Studium IX*, pp. 171-187.

Cumpănă, C-tin., Apostoleanu, C. 2011, *Amintiri despre o flotă pierdută*, apud <http://rezidenta.ro/in-anul-1905-regele-carol-i-a-inaugurat-cablul-submarin-constanta-constantinopol> (accesat noiembrie 2017).

Drăgănescu, M. 2003, *Din istoria telecomunicațiilor în România*, Sesiunea de comunicări a Academiei Române, on-line pe: http://www.atice.org.ro/ktml2/files/uploads/Com_MDapr.2003.pdf (accesat octombrie 2017).

Mihăiță, M. 2005, 100 de ani de la pozarea cablului submarin Constanța-Constantinopol, *Magazin de filaterie, cartofilie și numismatică X/4*, pp. 62-63.

Paraschiv, P. 1990, Instalarea cablului submarin Constanța-Constantinopol și Convenția româno-germană din 1899, *Revista Istorică S.N. I/11-12*, pp. 951-973.

Perciune, N. 1999, *Din istoria telecomunicațiilor române*, București: Editura Academiei.

¹² Constantin, 2016, *passim*.

¹³ *Manuscris*, f. 13.

și exploatarea cablului submarin;

Guvernul Român să-i garanteze un trafic anual minimum de 112500 franci pe timp de 20 ani precum și $\frac{1}{3}$ din receta traficului de transit, iar după 20 ani exploatarea să se continue de Companie în contul său beneficiind numai de traseele telegramelor;

Cablul trebuia să fie de același sistem și calitate ca toate cablurile instalate în apele turcești, și instalarea lui să fie făcută în termen de 4 luni; -

În caz când acest cablu ar fi devenit insuficient, Compania se obliga să instaleze încă un nou cablu;

Instalarea cablului și aparatele biroului, supravegherea și întreținerea lor, precum și personalul manipulant erau în sarcina Companiei; -

Guvernul Român avea dreptul de control și supraveghere asupra transmisiunii depeselor și a comptabilității;

În acest scop Guvernul avea dreptul să delege unul sau mai mulți angajați ce trebuiau instalați în biroul Companiei;

Cablul, materialele necesare de construcție a liniei de joncțiune precum și materialul de instalație pentru biroul Companiei trebuiau scutiți de drepturile vamale;

Telegramele de serviciu ale Companiei și ale Administrației Telegrafelor Române trebuiau să fie gratuite;

Comptabilitatea, schimbul compturilor și liquidarea lor trebuia să se facă în conformitate cu convențiunea telegrafică internațională de St. Petersburg și Regulamentul respectiv.

Administrația Franceză căreia Direcțiunea ceruse informații asupra instalațiilor de cablu, răspunzând că cablul instalat în 1878 între Franța și Corsica în lungime de 239 kilometri a costat 397.000 franci, plătiți în 3 rate; -

Fila 2 din manuscris.

imediat după predarea cablului $\frac{1}{2}$ din pret; $\frac{1}{4}$ după 6 luni; $\frac{1}{4}$ după 12 luni. Ultimele două rate au servit ca garanție; -

Antrepriușii s'au adjudicat asupra reprezentanțului Companiilor „Telegraph Construction and Maintenance Company” și „Eastern Telegraph Comp.”

Contractul de sarcini, pe lângă condițiile tehnice prescise pentru cablu mare, prevede că fabricațiunea precum și posarea cablului să fie supravegheată de funcționarii delegați de Administrație; -

Confectionarea și posarea cablului trebuie efectuate în termen de 4 luni; -

Antreprenorul a avut o garanție de 50000 franci cari i s'au restituit imediat după predarea cablului; -

În ceea ce privește tratativele cu guvernul Otoman prin Ministerul de Externe și direct cu Direcția Telegrafelor, ele au durat un an fără să se ajungă la veru un rezultat, după cum se va vedea din corespondența ce urmează:

Dirichțiunea Generală cu adresa N° 1121 din 22 Ianuarie 1879, roagă pe D. Ministru plenipotentiar al României la Constantinople să intervie pe lângă Guvernul Otoman, ca să consimta la infunțarea unui cablu între Constantinople și Constanta, comunicându-i în acelaș timp că Direcția a intrat deja în tratări cu mai multe Companii pentru construiri și instalarea cablului; -

Pe de altă parte Dirichțiunea cu nota N° 2109 din 7 Februarie a intervenit și la Administrația Telegrafelor Otomane propunându-i să accepta ca taxă locală și lea pentru o depesă de 20 cuvinte și participare cu jumătate la cheltuelile cu cari se va putea concesiona cablul; -

Dirichția Otomană cu nota N° 176 din 23 Februarie

Dacă totuși Administrația Telegrafelor Otomane menține propunerile făcute prin nota Sublimei Porți N° 55398/9 din 12 Iulie adresată Legatului Român de Constantinople, în asemenea caz, Administrația Telegrafelor Române se însărcinează a lua asupra 'și toate sarcinile ce se vor stipula în actul de concesiune.

Dar pentru ca concesiunea să nu devie prea onerată, roga pe Administrația Otomană să se angajeze a transmite numai prin cablu toate depeșile pentru România și cele de transit. -

La această propunere Direcția generală Otomană cu nota sa N° 957 din 11 Noiembrie răspunde că se va ocupa de chestiune, sperând a comunica în curând deciziunea ce va lua. -

După acestea, ne mai frământându-se nici un răspuns nici de la Ministerul de Externe Român, nici de la Administrația Telegrafelor Otomane, chestiunea s'a încheiat. -

La ^{în luna Noembrie} 1895 (Chestiunea) s'a reluat. -

Diracțiunea s'a adresat la 4 case de cabluri rugându-le a comunica condițiunile cu cari s'ar angagea să infinteze un cablu submarin între Constanța și Constantinople, precum și dacă ar accepta plata cablului în rate anuale în timp de 10 ani. -

Din cele patru fabrici de cabluri numai două au răspuns și anume: The India Rubber Gutta-percha Comp. din Londra, ofera cablul și posarea lui cu prețul de 605.000 franci; și Societe Industrielle des Telephones din Paris cu prețul de 652.000 franci. -

Însemenea s'a cerut și la câte-va din principalele

Administrațiunii de Telegrafe să comunice Direcțiunii condițiunile furniturii, instalării, întreținerii și exploatarei cablurilor ce au. -

La aceste cereri ale Direcțiunii, Dom. Franceză și Italiană au trimis câte-va convenții, iar Administrația Engleză ne-a făcut o simplă comunicare sumară. -

Din convențiile Dom. Italiane rezultă că concesiunile se acordă în general pe 20 ani atât pentru cablurile interne cât și pentru cele internaționale. -

Cablurile interne concesionate la 1885-1890 Companiilor „Pirelli” și „Eastern Comp”, se plătesc prin anuități cari au variat după împrejurări între 312 și 192 lei kilo- metru; iar pentru întreținerea lor se plătește Companiei 15000 lei anual. -

După 20 ani cablurile rămân proprietatea Statului. În ceea ce privește concesiile acordate pentru cablurile internaționale Sicilia - Malta având 99,5 kilometri instalat în 1869; Stranto - Corfu 118 kilometri instalat în 1864; Stranto - Lante 351 kilometri instalat în 1874, concesiunile acestor cabluri s-au reînnoit în 1890 pentru o perioadă de 20 ani în condițiile următoare: Compania „Western Telegraph” s-a obligat să mențină în bună stare de funcționare atât aceste cabluri cât și alte 7 cabluri dintre Messina și Reggio, să reducă taxa de transit pentru corespondența dintre Italia și oficiile coloniei Eritrea; să acorde Italiei facultatea de a transmite pe cablul Stranto - Lante corespondențele regimului European fără distincțiune de proveniență, destinată Turciei de Europa, de Asia, și Archipelag, cu condiția ca să se bonifice Italiei aceeași taxa de transit ca și când corespondențele ar fi fost instradate pe cablul său italian Stranto - Valona. -

Telegramele de serviciu ale Administrației Italiane să fie scutite de taxe. -